

PREMIJERE

Patrik Gregurec

Scenogram obiteljskog kita

Uz metaforiku kita u predstavi *Svjetlo pada* redatelja Janusza Kice

Simon Stephens:
Svjetlo pada /
Light falls

- > **Redatelj:**
Janusz Kica
 - > **Zagrebačko**
kazalište mladih
 - > **Premijera:**
7. listopada 2022.
-

<
foto: Marko Ercegović



▲ Petra Svrtan, Sreten Mokrović, Nataša Dangubić, Doris Šarić Kukuljica
foto: Marko Ercegović

Nakon smrti životinje, kitovo truplo počinje trunuti, ispunjeno plinovima kratko se uzdiže na površinu. Leteći strvinari će probiti kožu, a morski psi će iskoristiti trenutak besplatne kitovine dok je još na površini. Ubrzo će kit početi tonuti. Time završava sve brzo što se može dogoditi pri smrti jednog kita. Sada div oceana sporo pada u dubinu, kilometar po teški kilometar, a na kraju će se opustiti po morskom tlu, i tamo će ostati. Bit će hrana, dugo, mnogo duže nego što je padao, duže nego što je živio. Prvo dolaze morski psi koji su ga pratili u padu, zatim im se pridružuje cijeli ekosustav bića s dna mora, sve do mikroskopskih bakterija. Jegulje slijepce od mraka, rakovi i jastozi, otporni na pritisak i smrt, paraziti i svi drugi oklopljeni i slijepi stanovnici morskog dna će pojesti kitovu mast i mišičice – do kosti. U prvoj strvinarskoj fazi nakon smrti, kit može do dvije godine prehranjivati ekosustav koji se oko njega organizirao, kao planeti i zvijezde oko Sunca. Životinje će se okupiti oko kita, većina njih će dosegnuti duboku starost hraneći se samo kitom, a dio će proživjeti cijeli svoj život, i umrijeti sita, u divu. Kada ostanu samo kosti, nastupaju horde *Osedaxa*, poznati i pod nazivom *zombi crvi*, koji kemijskim procesima razgrađuju, pa jedu ostatke masti i kolagena iz kostiju. Jedna vrsta *zombi crva*, *Osedax mucofloris* ili u doslovnom prijevodu *balavi kostožderni cvijet* će se zabiti duboko u kost i pustiti sitne blago crvene vlati koje prekrivaju kitove kosti. Kao japanska trešnja na dnu mora, kit tako ostaje godinama na dnu. Do pedeset godina će se morski strvinari i crvi hraniti salom, mesom i kostima jednog kita. Zatim dolaze specijalisti. Kosti preuzimaju specijalizirane bakterije koje proizvode sumporovodik. *Morski cvjetovi* odnosno crvi *morski cjevaši* i razne vrste puževa se okupljaju na ostacima kostiju te upotrebljavaju sumporovodik u svrhu kemoautotrofije odnosno *samohranjenja* putem anorganskih čestica koje se ispuštaju pri procesu truljenja kostiju. Što je kit dulje mrtav, to je njegova okolina bizarnija, njegov



▲ Vedran Živolić
foto: Marko Ercegović

utjecaj je gotovo nadnaravan – oko njega se skupljaju mikroskopska bića, autotrofi, koja se više ni ne hrane divom, nego se hrane sami sobom. Utjecaj kita na njegovu okolinu time postaje gotovo metaforički, točnije i suprotno – *činjeničan*. Iako je činjenica da se ne hrane njime, autotrofi kao mikroskopska bića koja se hrane sobom *postoje* isključivo zbog toga što je kit uginuo te potonuo na morsko dno.

Numenovo podmorsko biće

Scenografija tima *Numen + Ivana Jonke* pruža dodatno gorivo metaforici kita. Njihova je scena prazno, pusto i svime drugim oskudno morsko dno, pješčana odnosno drvena plošna struktura na kojoj obitavaju slijepa ili oklopljena morska bića, Stephensonovi, a i Kicini i Kaštelanini – strvinari. Bili oni svjesni svoje prirode ili ne, nalaze se okupljeni oko ogromnog kita koji upravo pada na dno.

Kit je u ovom slučaju, naravno, Christine (Doris Šarić Kukuljica) koja nas u sjajno napisanom i izvedenom uvodnom monologu obavještava o pojedinostima svoje smrti. Pojedinosti koje nam izlaže, i koje priželjkuje, nisu samo materijalne – u smislu fizičkog ugruška u mozgu dok je Christine, inače alkoholičarka, u trgovini posezala za svojom posljednjom bocom *vodke*. Pojedinosti kitove smrti su nam tako izložene u materijalnoj domeni, ali nakon što se probijemo kroz materiju, dolazimo do onog dijela koji se nalazi duboko, kroz kožu i kroz meso, u kostima – u emocionalnoj domeni *želje*. Christine želi vidjeti svoje voljene posljednji put, želi razgovarati s njima, želi riješiti njihove probleme, uzaludna želja, čini se, budući da nam je jasno da nas u predstavu, za razliku od komediografskih uvodnih monologa – uvodi truplo, ili duša, ovisno u kojoj smo domeni.



▲ Nataša Dangubić
foto: Marko Ercegović

Naizgled je uzaludna Christinina želja ipak uslišena, njezina obitelj se okuplja oko nje, a i Christine u isto vrijeme dolazi njima. Kit u svom padanju već uspostavlja novi ekosustav iako njegovi stanovnici još ne znaju kakva ih gozba čeka. U njezinu ekosustavu nalaze se Christinin rastrošni suprug Bernard (Sreten Mokrović) koji se nada da će se dogovoreni trojac s Michaelom (Nataša Dangubić) i Emmom (Petra Svrtan) uspješno odviti; njezina starija kći Jess (Lucija Šerbedžija) koja se probudi u krevetu s nepoznatim muškarcem Michaelom (Ugo Korani); Ashe (Mia Melcher), Christinina mlađa kći koja ne vjeruje da se otac njezina djeteta Joe (Ivan Pašalić) očistio od droge; i Christinin sin Steven (Vedran Živolić), koji uz probleme na fakultetu ima problema i sa samopouzdanjem, pogotovo u odnosu sa svojim dečkom Andyjem (Adrian Pezdirc.)

Cliffhanger

Uz Christine, koja ostaje sveprisutna; oni glumci koji nisu aktivni promatrat će scene s nama, samo s druge strane dubine – u dubini pozornice – strvinarski napeto čekaju svoj trenutak na pozornici na dnu mora. Kroz scene čiji se stanovnici isprepliću, kako to inače biva u ekosustavima kita koji trune, saznajemo o životima tih neobičnih, a opet prepoznatljivih morskih bića. Christinin suprug Bernard i sin Steven poput su slijepih jegulja koje bez posebnog cilja prolaze kroz život. Bernard rasipa novac i pokušava pronaći mladost u, ponovno – pokušaju, seksualnog užitka, ali Bernard sam svoju želju na kraju upropasti. Isto se tako Steven ne može suočiti s izazovima na fakultetu te je njegova energija potrošena naslijepo, kao sljepulja koja bjesomučno treperi oko kita i ne može se odlučiti gdje će prvo ugristi. Njezina starija kći Jess svakako je morski pas koji uvijek grize s barem dva reda zuba – prvi red grize osobu ispred sebe, a drugi red uvijek grize samog morskog psa. Mlađa je kći Ashe autotrof, samohrana majka dvogodišnjeg djeteta, bez perspektive, nedugo nakon samoubojstva – ipak se čini najhrabrijom i najjačom karikom u obitelji. Čini se da je Ashe jedina sposobna autotrofski pronaći izvore energije izvan uobičajenih materijalnih organskih spojeva. Odnosno, ona snagu pronalazi u sebi i pušta predivne crvene vlati posvuda po kostima svoje majke.

Tik prije pauze kit scenografskog tipa *Numen + Ivana Jonke* doslovno pada s visoke, nevidljive morske površine i ostaje visjeti nekoliko metara iznad morskog dna – svakako, kao svojevrsni *cliffhanger*. Nakon pauze do kraja predstave ništa se ne dogodi s ogromnim kitom, nitko ga ne primjećuje i on samo tako ostaje visjeti tijekom scene karmina. Osim očite reference na poznatog *slona u haustoru*, ogromni fizički, scenografski kit tako može ostati visjeti kao kakva misterija u koju je moguće upisati mnoga značenja ili se diskreditirati kao estetska, *kit-pur-kitstička*, intervencija. Prevelik ekosustav okupio se oko kita da bi ga se diskreditiralo, a misterij uskoro postaje obasjan svjetlom koje pada te se nameće metaforika potonula kita.

Predstava *Svjetlo pada* glumački je i dramaturški i režijski tretirana upravo kao predstava na jezivo hladnom dnu mora, nema prevelikih izljevova emocija, sve što bi moglo biti bilo kakva eskalacija stremi prema miru, prema suzdržanosti. Kao da cijeli ekosustav, autorski tim i glumci ansambla štede energiju usred oskudice mokre pustinje. Dramaturški i režijski točno, sudeći po tekstu, energija se štedi jer nigdje drugdje nema hrane na vidiku, i oprez se koristi pri svakom pokretu da se u surovim uvjetima uspije preživjeti. Rijetki trenutki odbjeglih pokreta ipak otkrivaju nešto topline u izvedbi, pogotovo u posljednjim



▲
foto: Marko Ercegović

trenutcima predstave – u zajedništvu Christinine obitelji, a ima i nešto žara u odnosu Ashe i Joea. Žar dolazi dvostruko, glumački od Mie Melcher koja si jedina u ansamblu dopušta nešto što bismo mogli zvati sirovom emocijom u sceni u kojoj ne vjeruje Joeu da se skinuo s droge; druga strana žara javlja se fenomenološki, u neodgovorenom pitanju: je li moguće da je Joe čist (čini se kao *dobar tip*)? Svejedno, tih nekoliko plamičaka nije dovoljno da se zagrije duboka hladnoća pozornice – ostatak scena i likova ostaje u pristojnom, umjerenom emocionalnom kodu atipično štedeći energiju i u situacijama u kojima je potrebno razbiti emocionalnu monotoniju. Čini se kao da je to bila i intencija autorskog tima – jer, ako ćemo biti načisto – plamen nema što raditi na morskome dnu.

U publici sjedi gledatelj u poziciji morskog biologa, istraživača, koji mirno promatra sporu hranidbu ekosustava nad truplom kita. Gledatelju je dopušteno porinuti, kako u kompleksne, tako i u manje kompleksne odnose između stanovnika Christinina ekosistema – mi smo u publici studenti međuljudskih odnosa i načina preživljavanja dubokomorskih bića, a na sceni je pogled kroz naše naočale za ronjenje: potonuli kostur kita prekriven crvenim laticama i razna bića koja su oko njega okupljena, s raznim načinima adaptacije u tom svijetu, koji se u potpunosti vrti oko Christine.

Predstava *Svjetlo pada* dokazuje nam da i strvinari mogu imati dobro srce, barem zasad, dok su kosti još kao japanska trešnja, a što dolazi nakon... ostaje na nama, morskim biolozima koji obožavaju kazalište, da proživimo. ■